

Methodisch handelen inzichtelijk

Methodisch handelen inzichtelijk

Jos Kuiper en Peter Zijsling

Tweede druk

Boom

Voorwoord

Als docenten methodisch werk op de Hogeschool Windesheim kwamen we tot de ontdekking dat de eenvoud van methodisch werken in wezen bedrieglijk is. Methodisch werken is veel moeilijker dan het lijkt! Na jarenlang bekropen te zijn door het gevoel dat de basis van methodisch werken nergens goed uitgelegd wordt, hebben we besloten daar iets aan te doen.

Dit boek is het uiteindelijke product van onze ideeën over methodisch werk en over de wijze waarop de theorie van methodisch werken op een begrijpelijke en zelfs leuke manier overgedragen kan worden. Wij hebben een boek willen schrijven dat studenten en docenten direct aanspreekt – een boek waarin naast de theorie ook veel aanvullende oefeningen worden gegeven. Studenten en docenten krijgen werkvormen aangereikt waarmee de lastige theorie van het methodisch werken op een aansprekende en speelse manier inzichtelijk wordt gemaakt. Een deel van deze oefeningen staat in het boek. Een veelvoud aan werkvormen om het methodisch werk inzichtelijk te maken is te vinden in de digitale omgeving (www.methodischhandeleninzichtelijk2edruk.nl).

Het boek is geschreven met het hulpverleningsproces en het procesmanagement als uitgangspunt. Centraal staan verder de communicatie met en voor cliënten en doelgroepen, plus handvatten om de theorie te kunnen koppelen aan de praktijk.

Daarnaast beoogt dit boek bij te dragen aan de ontwikkeling van de professionele competenties die een beginnend beroepsbeoefenaar moet beheersen. Bij de samenstelling van het boek is ervoor gekozen om de student aan de hand te nemen en stapje voor stapje inzicht te geven in het concept van methodisch werken. Studenten vinden het daarbij doorgaans prettig veel voorbeelden aangereikt te krijgen. Die zijn ondergebracht in het voor studenten bestemde deel van de digitale omgeving: www.methodischhandeleninzichtelijk2edruk.nl. Zij kunnen er per hoofdstuk hun kennis verdiepen of oefenen met de toepassing van het geleerde. Voor docenten staat er binnen de digitale omgeving een docentenhandleiding met allerlei praktische oefeningen voor tijdens de lessen en opdrachten voor bij elk hoofdstuk. Ook zijn er bij elk hoofdstuk Powerpoints te vinden ter ondersteuning van de lessen. Met behulp van deze oefeningen, opdrachten en Powerpoints kan de docent een basis leggen ten behoeve van het toekomstig functioneren in de verschillende vakgebieden. In het licht van de opvatting dat er eerst een goede basis moet zijn gelegd om uit te kunnen groeien naar een zelfbewuste professional is er voor gekozen om ‘voorzichtig’ om te gaan met de theorie. De theorie wordt wel aangereikt, maar niet voortdurend als leidraad genomen.

Met het aanreiken van de basale vaardigheden methodisch werk zijn we met dit boek vooral gericht op een praktische vertaling. Omdat dit boek bedoeld is voor zowel het sociaalpedagogisch werk, het maatschappelijk werk als het cultureel werk, is ervoor gekozen te spreken van ‘doelgroep’ en van ‘cliënt’, ook al spreekt men bij cultureel werk in de regel ook van ‘klant’.

Wij hopen dat we zijn geslaagd in onze opzet om met dit boek de kloof te dichtten tussen mbo- en hbo-onderwijs. Het is bestemd voor mbo-plus-studenten en propedeuse-hbo-studenten en is in die zin een tamelijk uniek boek, maar wat ons betreft vooral een boek om in de praktijk te gaan gebruiken.

Jos Kuiper en Peter Zijsling, januari 2016

Inhoud

Inleiding	11
1 Verkenning	15
1.1 Inleiding	16
1.2 Kenmerken van methodisch werken	17
1.3 Voordelen van methodisch werken	19
1.4 Methode en methodiek	22
1.5 De regulatieve cyclus	24
1.6 Een lineair model	27
1.7 Een circulair model	29
1.8 Voordelen van een cyclisch model	29
1.9 Samenvatting	30
1.10 Vragen en opdrachten	32
2 Initiatief	35
2.1 Inleiding	36
2.2 Visie en missie legitimeren	37
2.3 Intake/verkenning	39
2.4 De hulpvraag	44
2.5 Vrijwillig/onvrijwillig	48
2.6 Outreachend werk	49
2.7 Burgerkracht	50
2.8 Zijn er nog vragen?	51
2.9 Samenvatting	51
2.10 Vragen en opdrachten	53
3 Analyse	57
3.1 Inleiding	59
3.2 Micro-, meso- en macroniveau	61
3.3 Het driewereldenmodel	63
3.4 Projectmatig werken	66
3.5 Draagkracht, draaglast	68
3.6 Samenvatting	69
3.7 Vragen en opdrachten	70
4 Probleemstelling	73
4.1 Inleiding	75
4.2 Huidige situatie, gewenste situatie	76
4.3 Verleden versus heden	79

4.4	Valkuilen bij het formuleren van een probleemstelling	79
4.5	Samenvatting	83
4.6	Vragen en opdrachten	83
5	Doelstelling	87
5.1	Inleiding	89
5.2	Het doel van de doelstelling	90
5.3	Het formuleren van de doelstelling	90
5.4	Valkuilen	94
5.5	Samenvatting	98
5.6	Vragen en opdrachten	99
6	Strategie	101
6.1	Inleiding	103
6.2	Van globale strategie naar specifieke strategie	104
6.3	Valkuilen	112
6.4	Samenvatting	115
6.5	Vragen en opdrachten	117
7	Uitvoering	119
7.1	Inleiding	121
7.2	Je hulpverleningstraject managen	122
7.3	Valkuilen	130
7.4	Samenvatting	132
7.5	Vragen en opdrachten	133
8	Netwerken	135
8.1	Inleiding	137
8.2	Netwerken nader bekeken	137
8.3	Verskillende netwerkvormen	140
8.4	Valkuilen	147
8.5	Samenvatting	149
8.6	Vragen en opdrachten	149
9	Evaluatie	153
9.1	Inleiding	155
9.2	Evalueren	156
9.3	Reflecteren	158
9.4	Feedback	162
9.5	Valkuilen	163
9.6	Samenvatting	164
9.7	Vragen en opdrachten	166

10 Bijstellen	169
10.1 Inleiding	171
10.2 Criteria	172
10.3 Valkuilen	173
10.4 Samenvatting	174
10.5 Vragen en opdrachten	175
Literatuur	177
Trefwoordenregister	179
Over de auteurs	183

Inleiding

*Geen gebakken aardappeltjes zonder boter;
geen taart zonder meel;
geen wasbeurt zonder water;
geen rook zonder vuur.*

Zo zouden we nog wel even kunnen doorgaan om aan te geven dat we de dingen altijd in een vaste samenhang tegenkomen en dat het één niet zonder het ander is te realiseren. Logisch toch! Zo logisch dat we er al niet meer bij nadenken. Je hele bestaan bestaat uit methodisch handelen en je bent je er helemaal niet van bewust. Als je bijvoorbeeld een taart wilt bakken, dan vraag jij je af: wanneer ga ik die taart bakken, ga ik een appeltaart bakken of maak ik een quiche, heb ik alle ingrediënten, is het materiaal aanwezig, is er ruimte op het aanrecht, doet de oven het, moet ik nog boodschappen doen en hoe duur gaat die taart worden? En dat is nou net het moeilijke aan professioneel methodisch handelen – dat we als professional zichtbaar moeten maken wat we doen en waarom we het doen. Methodisch handelen overstijgt automatisch/intuïtief handelen. Het maakt een systematische aanpak zichtbaar.

Dit boek helpt je de vaardigheid van het methodisch handelen te ontwikkelen. Het heeft als doelstelling je te laten kennismaken met de regulatieve cyclus. Dit is een stappenplan dat je als gereedschap (tool) kunt hanteren om te toetsen of jouw methodische aanpak ook een werkelijk professionele aanpak is. Dit boek helpt je kennis te maken met reflectie, een tool die je in staat stelt op een afstand te bezien welke handelingen je hebt uitgevoerd, wat het resultaat daarvan was en wat eventueel bijgesteld moet worden om de hulpverlening voort te zetten. Als je kennis neemt van de inhoud van dit boek, werk je tevens aan verschillende taakgebieden van het sociaal werk, namelijk:

- agogisch;
- organisatorisch.

Agogisch vakmatige taken

Deze bevatten het werken met en voor cliënten. Kernbegrippen in het agogisch vakmatig handelen zijn *hulpverlening* en *dienstverlening*. Binnen de hulpverlening staat de probleemaanpak centraal. Het handelen van de sociaal werker is gericht op het verbeteren van een situatie en het voorkomen en het vertragen van verergering. Binnen de dienstverlening is er naast de probleemaanpak ook aandacht voor verdere perspectiefontwikkeling.

Organisatorische en bedrijfsmatige taken

Deze bevatten het werken in en vanuit een organisatie. Dit vraagt het vermogen tot ondernemend denken en handelen en het bijdragen aan het functioneren van de organisatie. Hierbij valt te denken aan kwaliteitszorg, beleidsontwikkeling, multidisciplinair werken, samenwerken in netwerken en aansturen van medewerkers en vrijwilligers.

Professionaliseringstaken

Het werken aan professionaliteit omvat alle taken die bijdragen aan de ontwikkeling van een eigen beroepsidentiteiten het vermogen een bijdrage te leveren aan het beroep of de beroepsontwikkeling. Hierbij valt te denken aan het signaleren van lacunes tussen wat beleidsmatig en politiek wordt beoogd in werkvelden en de praktijk van alledag, waarin vaak niet aan beoogde normen en of standaarden wordt voldaan. Daarnaast valt te denken aan onderzoek naar effectiviteit van handelen, innovatie en het ontwerpen van (verbeterde) diensten en methodieken voor cliënten en cliëntgroepen.

Tabel 0.1 Aspecten van het sociaal werk (LOO, 2009, p. 15-16)

Focus	Vormen van handelen, van methodisch tot sociaalagogisch
1. <i>Werken aan het werken met mensen</i>	<i>Hulpverlening, dienstverlening, zorgverlenen, behandelen, begeleiden, ondersteunen, faciliteren</i>
2. <i>Werken in en vanuit arbeidsorganisaties</i>	<i>Onder meer: netwerken, multidisciplinair werken, samenwerken</i>
3. <i>Werken aan professionaliteit en professionalisering</i>	<i>Onder meer: signaleren, onderzoek en innovatie, leren ontwerpen</i>

De opbouw van dit boek

Dit boek bevat tien hoofdstukken. In het eerste hoofdstuk wordt onder andere uitgelegd wat de regulatieve cyclus inhoudt. In hoofdstuk twee tot en met negen wordt de regulatieve cyclus verder uitgewerkt. Elk hoofdstuk is een volgend stapje in deze cyclus. Verder is in elk hoofdstuk een casus opgenomen. Vanuit deze casus wordt telkens een fase van de regulatieve cyclus belicht en is het mogelijk om op een actieve wijze te experimenteren met de aangeboden theorie.

Hoofdstuk 1 Verkenning

Dit hoofdstuk bevat een theoretische verkenning. Er wordt verteld wat methodisch werken precies inhoudt en wat de voordelen hiervan zijn, en wat een regulatieve cyclus is en wat daar de voordelen van zijn.

Hoofdstuk 2 Initiatief

In het tweede hoofdstuk wordt de eerste fase van de regulatieve cyclus onder de loep genomen. Wat is nu precies een initiatieffase? Waarom is deze fase belangrijk? Op welke wijze kun je inhoud geven aan deze fase?

Hoofdstuk 3 Analyse

Dit hoofdstuk gaat in op de mogelijkheden die je hebt om onderzoek te doen, gericht op een directe probleemoplossing. In deze fase laten we zien hoe je op verschillende niveaus kunt onderzoeken: het objectieve niveau, het subjectieve niveau en het sociale niveau.

Hoofdstuk 4 Probleemstelling

In dit hoofdstuk reiken we je mogelijkheden aan om het probleem van je cliënt/doelgroep zo dicht mogelijk te benaderen en om de probleemstelling op een duidelijke manier te kunnen formuleren.

Hoofdstuk 5 Doelstelling

Voordat je tot handelen overgaat, is het noodzakelijk dat je duidelijk kunt aangeven wat je precies wilt bereiken. Een goede doelstelling zorgt ervoor dat je in staat bent om een gerichte strategie te ontwikkelen.

Hoofdstuk 6 Strategie

In dit hoofdstuk reiken we je tools aan om te komen tot een goede strategie/plan van aanpak.

Hoofdstuk 7 Uitvoering

Dit hoofdstuk besteedt aandacht aan de vormen van controle op de uitvoering. Het is immers van het grootste belang dat de vorige fasen van de regulatieve cyclus zichtbaar blijven in de uitvoeringsfase.

Hoofdstuk 8 Netwerken

Dit hoofdstuk gaat over netwerken, omdat het in de praktijk van de hulpverlening nagenoeg niet meer mogelijk is om solistisch te werken. Een moderne hulpverlener werkt multidisciplinair, samen met anderen. Op welke wijze je deze samenwerkingsvormen leert gebruiken, is uiteraard van belang bij het ontwikkelen van je strategie en bij de uitvoering van je strategie.

Hoofdstuk 9 Evaluatie

Dit hoofdstuk reikt je mogelijkheden aan om je evaluatiemoment vorm te geven. Wat is evalueren precies? Wat kun je ermee en hoe doe je dat?

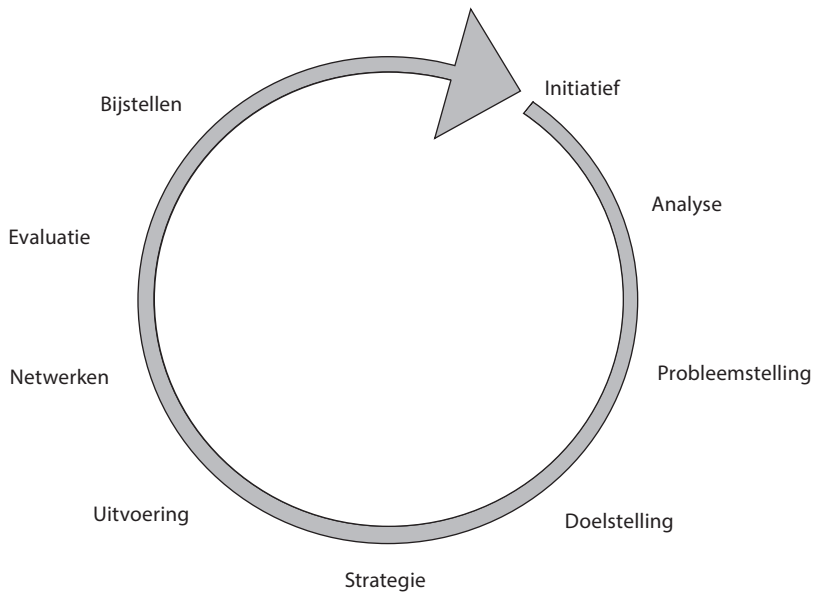
Hoofdstuk 10 Bijstellen

De laatste fase van de regulatieve cyclus geeft inzicht in het belang van het bijstellen en reikt mogelijkheden aan om deze fase vorm te geven, met als doel het hulpverleningstraject te kunnen voortzetten.

De hoofdstukken sluiten af met vragen, individuele opdrachten en groepsopdrachten. Op deze manier wordt respectievelijk een appel gedaan op de reproductieve vaardigheid (ervaren en verklaren), de productieve vaardigheid (methodisch doen en denken) en de integratieve vaardigheid (handelen vanuit een complexe context) van de student.

Dit boek is te gebruiken binnen de opleidingen die vallen onder het sociaal-agogisch domein. Het is bij uitstek geschikt voor de opleidingen: Sociaal Pedagogische Hulpverlening (SPH), Maatschappelijk Werk en Dienstverlening (MWD), Culturele en Maatschappelijke Vorming (CMV) en Social Work (SW). Het boek sluit aan op recente ontwikkelingen en heeft raakvlakken met een algemeen maatschappelijke ontwikkeling in de richting van competentie-management. Dat maakt dit boek daarom ook geschikt voor andere opleidingen en trainingen, voor her- en bijscholen of structurele interne opleidingen binnen organisaties waar functies en/of taken worden uitgeoefend met een mensgericht karakter. We denken daarbij aan beroepen in de hulpverlening en begeleidende en coachende beroepen in zowel de vrijwillige als de gedwongen hulpverlening voor jeugd en volwassenen.

Om te voorkomen dat dit boek bol komt te staan van moeilijk te begrijpen en te herkennen theorie, hebben we ervoor gekozen om het wel en wee van de bewoners op het Jan de Ruiterplein als leidraad te nemen bij elke stap in de cyclus van het methodisch handelen. Ze hebben ons toestemming gegeven om hun verhaal te gebruiken ten behoeve van dit boek. Ze hebben een tipje van hun privacy prijsgegeven omdat ze menen dat toekomstige professionals daarmee hun voordeel kunnen doen.

Figuur 1.1 De regulatieve cyclus

- 1.1 Inleiding
- 1.2 Kenmerken van methodisch werken
- 1.3 Voordelen methodisch werken
- 1.4 Methode en methodiek
- 1.5 De regulatieve cyclus
- 1.6 Een lineair model en een circulair model
- 1.7 Een circulair model
- 1.8 Voordelen van een cyclisch model
- 1.9 Samenvatting
- 1.10 Vragen en opdrachten

Casus

Het J. de Ruitersplein

We nemen jullie mee naar een middelgrote stad in Nederland. Een prachtige oude stad. Met middeleeuwse gebouwen, stadspoorten, grachten en pleinen en liefelijke parken. Maar ook een stad die bruist van het leven, waar kunst en cultuur een voorname plaats innemen en waar alle bewoners trots zijn op de ultramoderne schouwburg en het unieke muziekcentrum. Een stad waar welgeteld 63 verschillende culturen wonen en waar de bewoners prat gaan op hun multiculturele karakter. Een stad waar arm en rijk samenleven. Kortom een stad waar alles gebeurt.

Het is wel zo dat er in een levende stad als deze ook veel verschillen zijn: prachtige villawijken en oude, soms wat vervallen buurten; hummers en bakfietsen; mensen in merkkleding en zwervers die blij zijn met een versleten spijkerbroek; arbeiders en directeurs.

In die stad ligt direct achter het station en pal tegen het centrum een oude woonwijk met een pleintje: het J. de Ruitersplein. Aan dat plein wonen de mensen waarover we in dit boek schrijven. Elk huisje kent zijn kruisje, zo ook op het J. de Ruitersplein. Een aantal huisjes is het niet gelukt in stilte het kruis te dragen. De bewoners daarvan hebben hulp gezocht van een professioneel hulpverlener.

Verwerkende opdracht

Lees op de website de beschrijving van het J. de Ruitersplein, bekijk vervolgens de gemeentelijke cijfers over de buurt en maak dan de vragen over de cijfers.

1.1 Inleiding

Als jij je vrienden hebt beloofd om voor de avondmaaltijd macaroni te bereiden, dan vraag jij je af: Hoeveel macaroni heb ik nodig? Gebruik ik gehakt of boterhamworst in de macaroni? Heb ik alle ingrediënten in huis die ik nodig heb? Is er ruimte op het aanrecht? Heb ik voldoende pannen? Doet het gas het? Moet ik nog aanvullende boodschappen doen? Hoe duur gaat de maaltijd worden?

We zijn zo opgevoed dat we inmiddels in staat zijn om macaroni klaar te maken. We hebben het geleerd van onze opvoeder of onze vrienden, of anders weten we wel dat we een kookboek kunnen raadplegen. Hoe dan ook, we hebben niet het gevoel dat we methodisch werken; het gaat als het ware vanzelf, automatisch, intuïtief. En dat is juist het moeilijke aan professioneel methodisch handelen – dat we als professional zichtbaar moeten maken wat we doen en waarom we het doen. Methodisch handelen overstijgt het automatisch/intuïtief handelen. Het maakt een systematische aanpak zichtbaar.

In feite is methodisch werken een manier om de weg die je aflegt om tot je doel te komen zo goed mogelijk controleerbaar te houden. Een manier om structuur aan te brengen die voor jou overzichtelijk en beheersbaar is en die begrijpelijk

is voor anderen. In feite is het een instrument om je proces te kunnen besturen. Door te werken met een van tevoren ontworpen patroon maak je het mogelijk dat ook anderen zien waar jij je precies bevindt op weg naar je doel.

1.2 Kenmerken van methodisch werken

Als jij je afvraagt of je wel of niet methodisch handelt, kun je voor jezelf afvinken of jouw handelen aan de volgende kenmerken voldoet:

- Je handelen is doelgericht.
- Je handelen is systematisch.
- Je handelen is procesmatig.
- Je handelen is bewust.

Je handelen is doelgericht

Als je methodisch werkt, wil dat altijd zeggen dat je van tevoren hebt bepaald welk doel je wilt bereiken en heb je dit doel zo goed mogelijk geformuleerd. Pas nadat jij je doel hebt vastgesteld, kun je beginnen met het ontwerpen van een systematische benadering. Immers, je hebt een doel om naar toe te werken. Zonder een doel is een methode stuurloos; je doet maar wat in afwachting van waar je uitkomt. Dat betekent dat je je proces dan niet kunt besturen en dat je achter je eigen handelingen aanloopt. Het is telkens weer een verrassing waar je uitkomt. Een ander zal zeggen dat je maar wat doet en zal zijn vertrouwen in je verliezen. Die ander zal dan toevallig maar je cliënt zijn of je collega, dan sta je mooi te kijk omdat je wellicht als niet-professioneel wordt aangezien.

Zonder doel is er nooit sprake van methodisch werken

Er kunnen zich situaties voordoen waarin je wel een doel hebt geformuleerd, maar waarin je de indruk hebt dat het door jou geformuleerde doel niet een-twee-drie te bereiken is. Je bent overtuigd van je doelstelling, maar je verwacht dat je cliënt nog niet zover is om te begrijpen wat precies de bedoeling is of je meent dat er eigenlijk een aantal kleinere stapjes genomen moeten worden. In een dergelijke situatie kun je tussendoelen formuleren. Je creëert daarmee voor jou en/of je cliënt een overzichtelijke afstand tot het doel (tussendoel/subdoel). Bijvoorbeeld: je hebt als einddoel dat je een taart gaat bakken. Je weet echter niet helemaal zeker of je daar vandaag wel aan toekomt. Wat je wel weet is dat je boodschappen gaat doen. Je haalbare doel, je tussendoel, wordt dan: ik ga de ingrediënten voor de taart kopen. Je einddoel om een taart te bakken komt zo dichterbij.

Je handelen is systematisch

Je handelt methodisch als je in staat bent om ook systematisch te handelen. Dat wil zeggen dat nadat je een doel hebt bepaald, je ook volgorde kunt aanbrengen binnen de verschillende stappen die je gaat zetten op weg naar dat doel. Je kunt prioriteiten stellen aan je wijze van handelen. En je bent in staat

volgorde en prioriteiten van tevoren aan te geven. Als je systematisch handelt, ben je ook in staat de stappen die je zet om je doel te bereiken te ‘verfijnen’. Bijvoorbeeld: je doel is macaroni maken. Je weet dan dat je macaroni nodig hebt. Ergens in je stappenplan komt dan te staan: benodigdheden: macaroni. Maar verfijning van je handelen geeft antwoord op vragen als: Welke macaroni? Hoeveel macaroni? Hoe ga ik de macaroni bereiden?

Je merkt dat de nuance veel meer zicht en inzicht geeft in je handelen. Daarmee geef je onder andere jouw mate van professionaliteit aan.

Je handelen is procesmatig

Je werkt methodisch als je ook in de gaten houdt dat je procesmatig te werk gaat. Dat wil zeggen dat je moet zorgen voor een doorlopende ontwikkelingslijn. Iedere stap die je binnen je systematische aanpak ontwikkelt, moet per se aansluiten op de verschillende door jou ontwikkelde fasen in je plan van aanpak. Het is ook nodig dat jij je realiseert welk effect elke fase heeft op de andere fase.

Bijvoorbeeld: je wilt een cliënt leren macaroni te maken. Je zegt: ‘Doe water in de pan. Voeg zout bij. Breng het water aan de kook. Doe de macaroni in het water.’ Tot zover niets aan de hand. Maar stel dat je zou zeggen: ‘Neem de macaroni. Pak de cola’ (jij hebt dorst en denkt: we schenken even een glaasje voor ons in). Dan ben je opeens niet meer procesmatig bezig. Immers, het pakken van de cola heeft geen aansluiting op de vorige of volgende fase van je systematische aanpak en is niet gericht op het eindresultaat, namelijk leren macaroni te maken. Kortom, je bent lekker bezig en het is gezellig, maar je verwacht activiteit met resultaat.

Tabel 1.1 Je cliënt leren macaroni te maken

Doel: je cliënt leren macaroni te maken		
Procesmatig werken	WEL	NIET
Voorbeeld 1	Pak een pan Doe water in de pan Voeg zout bij Zet pan met water op het vuur	
Voorbeeld 2		Pak een pan Doe water in de pan Pak de cola
Voorbeeld 3	Pak een pan Doe water in de pan Voeg zout bij Zet pan met water op het vuur Pauze (wachten tot het water kookt) Pak de cola	

Je handelen is bewust

Je weet wat je doet en waarom je het doet. Je kunt iedere fase van je ontwerp van je stappenplan onderbouwen. Je kunt plannen en je hebt je doel voor ogen. Door je onderbouwing geef je inhoud aan de fasen die je ontwerpt en ben je voor anderen volgbaar en controleerbaar. Het feit dat jij je bewust bent van waar je precies mee bezig bent, maakt dat je beter in staat bent je doel te bereiken. Hierin ligt het essentiële verschil tussen het uitvoeren van een activiteit en in staat zijn op een methodische wijze tot resultaat te komen. Hierin ligt het verschil tussen een leek en een professional.

Casus

De krant bespreken

De activiteitenbegeleider op een psychogeriatrische afdeling leest en bespreekt in het kader van realiteitsoriëntatietraining de krant samen met de bewoners. Sommige andere werkers in het verpleeghuis zien zijn werkzaamheden als 'lekker de krant lezen in de baas zijn tijd', terwijl er toch echt sprake is van bewust methodisch handelen! Immers, de krant lezen was een doelgerichte, systematische, procesmatige en bewuste handeling.

1.3 Voordelen van methodisch werken

Uiteraard brengen we je de strategie van het methodisch werken niet simpel en alleen onder de aandacht om je een 'gelikte' strategie aan te reiken zodat je professioneel overkomt. Methodisch werken heeft een aantal voordelen die je ten opzichte van de leek een voorsprong geven:

- Je kunt beter vooruitkijken, waardoor je meer controle hebt over wat er gebeurt en de kans op fouten afneemt.
- Je maakt voor een ander inzichtelijk welk proces je wilt volgen.
- Je kunt je eigen handelen bespreekbaar maken/evalueren en op grond daarvan eventueel je proces bijstellen.
- Je maakt je proces overdraagbaar aan anderen.
- Je werkt efficiënt en effectief.

Hierna lichten we deze voordelen kort toe.

Je kunt beter vooruitkijken, waardoor je meer controle hebt over wat er gebeurt en de kans op fouten afneemt

Doordat je eerst een doel hebt geformuleerd en de weg ernaar toe hebt ontworpen, heb je als het ware de weg naar de toekomst ontworpen. Jij weet welke stap na de andere komt. Je bent daarom niet aangewezen op willekeurig werken, reageren op het moment. Immers, jouw systematische aanpak en jouw procesmatige aanpak maken dat je niet alleen weet wat er komen gaat, maar ook dat je weet hoe de elkaar opvolgende handelingen zich tot elkaar kunnen verhouden. Op die manier worden reacties van de cliënt of de omgeving voor

jou inzichtelijk, soms tot verbazing van anderen. Doordat je het pad naar het doel hebt uitgezet in verschillende fasen, houd je meer controle over het ontwikkelingsproces. Je weet welke fase geweest is, je weet in welke fase je nu zit en je weet welke fase komen gaat. Dat betekent dat de kans op fouten aanzienlijk kleiner is. Door je overzicht zie je tijdig dat er iets fout gaat. Als je bijvoorbeeld ziet dat de cliënt die jij wilt leren macaroni te maken de poedersuiker uit de kast pakt, dan weet jij door je overzicht van de verschillende fasen van handelen die je hebt ontworpen dat de poedersuiker even niet meedoet.

Je maakt voor een ander inzichtelijk welk proces je wilt volgen

Doordat je een blauwdruk voor je toekomstige handelen hebt ontworpen, kun je elk moment de ontwerptekening op tafel leggen om duidelijk te maken wat precies je bedoeling is. Je bent in staat te onderbouwen wat precies je bedoeling is en je kunt duidelijk maken waarom je het een doet en het ander nalaat. Je kunt overdragen wat jouw verwachtingen zijn van de door jou ontworpen handelingen, je kunt tussendoelen en einddoelen verwoorden en je kunt aangeven waar je stagnatie verwacht. Dat is andere taal dan: 'Laten we het maar eens proberen' en 'We zien wel hoe het afloopt.'

Doordat je in staat bent je hulpverleningsproces inzichtelijk te maken, ben je ook in staat om een verschil te maken tussen kwantiteit en kwaliteit. Niet de hoeveelheid werk is maatgevend, maar doelgericht, systematisch, procesmatig en bewust werken brengt je inspanning op een hoger kwalitatief plan. Vaak gaan kwantiteit (de hoeveelheid werk) en kwaliteit samen, maar er is deskundigheid voor nodig om het kwaliteitsniveau te kunnen bewaken. Iedereen verliest de balans tussen kwantiteit en kwaliteit door de waan van alledag namelijk wel eens uit het oog. Je kunt je voorstellen dat als er niet in kwaliteit geïnvesteerd wordt, er binnen een instelling/organisatie steeds moeilijker *professioneel* gewerkt kan worden. Met als gevolg dat niet of zeer moeizaam inzichtelijk gemaakt kan worden welk proces je wilt volgen.

Je kunt je eigen handelen evalueren en op grond daarvan eventueel je proces bijstellen

Doordat je methodisch handelt, de weg naar het doel hebt ontwikkeld en deze stap voor stap hebt doordacht, heb je onbewust nog iets gedaan. Je hebt keuzes gemaakt. Die keuzes maak je op grond van je eigen kennis, je eigen vaardigheden, je kennis van de mogelijkheden en onmogelijkheden van je cliënt en je kennis van jouw omgeving en die van je cliënt. Je maakt ook keuzes op grond van jouw visie, jouw waarden en normen. En je maakt keuzes op grond van jouw inschattingsprofiel; je vraagt je af welk risico je wel en welk risico je niet wilt nemen.

Als professioneel hulpverlener wordt er van je verwacht dat je in staat bent tot reflectie, dat je zelfinzicht hebt en dat je in staat bent met enige afstand naar je eigen handelen te kijken. Simpel gezegd: om op tijd te zien en toe te geven

dat je een inschattingsfout hebt gemaakt. Als je procesmatig kunt handelen en je bent daarbij in staat tot reflectie, heb je de mogelijkheid om je flexibel op te stellen en tijdig te signaleren dat binnen het proces een andere ontwikkeling plaatsvindt dan jij had gepland. Je bent ook in staat vast te stellen wat er precies anders verloopt om het vervolgens bij te kunnen stellen. Dit is een zeer welkome vaardigheid. Immers, halsstarrig blijven vasthouden aan het eerst ontworpen plan met foutjes betekent voor jou dat jij je doelen niet haalt. Op tijd erkennen waar jij je methodisch handelen moet bijstellen, maakt je kans op succes groter.

Je maakt je proces overdraagbaar aan anderen

Je maakt je proces overdraagbaar doordat je in staat bent het ontwerp van je plan van aanpak zichtbaar te maken voor anderen. Dit betekent dat je de einddoelen en de tussendoelen in kaart hebt kunnen brengen en hebt kunnen onderbouwen wanneer, waar, waarom en met wie elke stap in je plan van aanpak plaatsvindt. Je hebt als het ware een ‘spoorboekje’ geschreven voor anderen. Die anderen kunnen bijvoorbeeld mensen zijn uit de omgeving van de cliënt, zoals familie, een bewindvoerder, een gezinsvoogd of andere organisaties. Door jouw deskundigheid is het voor de omgeving mogelijk om het proces te volgen. Maar wellicht net zo belangrijk als dat jouw omgeving het proces kan volgen, is dat jij in staat bent het proces over te dragen aan een ander.

Door methodisch te werken is het mogelijk het hulpverleningsproces onafhankelijk te maken van de hulpverlener. Bij ziekte of als je een andere baan krijgt, ben je in staat om jouw inspanningen te laten voortgaan omdat het mogelijk is het ‘spoorboekje’ door te geven. Deze mogelijkheid maakt dat de cliënt niet de dupe wordt van eventuele onvoorziene gebeurtenissen.

Je werkt efficiënt en effectief

Je vaardigheid om methodisch te handelen geeft je ook een instrument in handen dat je helpt een efficiënt en effectief sociaal werker te zijn. In de waan van de dag word je vaak geconfronteerd met honderdeneen dingen: nieuwe cliënten, vergaderingen, een huishoudelijke agenda, crisisdiensten, noodoproepen, telefonische contacten van uiteenlopende aard, spreekuren, geweldsmomenten, opvoedingsperikelen, uitzettingen, financiële drama's, geboorte en dood. In de regel is het zo dat je vanuit je werkomgeving kaders krijgt aangereikt, waarbinnen verwacht wordt dat je tot een zo groot mogelijk resultaat komt. Die kaders kunnen in tijd gemeten zijn, of ze kunnen financiële grenzen aangeven. Binnen de meeste organisaties zijn tijd en geld aan elkaar gekoppeld.

Voor jou als sociaal werker betekent dit dat je voor het uitvoeren van een bepaalde taak de meest praktische wijze moet kiezen: efficiënt werken. Dat betekent ook dat je jouw taken als sociaal werker zodanig moet kiezen dat de uitvoering je dichterbij je doel brengt: effectief werken. Het eigen maken van de vaardigheid methodisch handelen maakt dat deze vaardigheid als het ware al vanzelfsprekend wordt toegepast. Je gaat routinematig met deze vaardigheid

om. Routinematig handelen zal de slagkracht van jou als sociaal werker versterken. Daarnaast kan de vaardigheid van methodisch handelen gebruikt worden als een controle-instrument om te monitoren of je al of niet effectief en efficiënt werkt.

Casus

De processierups: een metafoor

De processierups is een opvallend beestje omdat hij zich samen met duizend andere processierupsjes voortbeweegt. De (willekeurige) leider van de mars kruipt voorop en alle anderen volgen, hun kopjes tegen het achterste van hun voorganger gedrukt.

Figuur 1.2 Jean Henri Fabre

Een Franse bioloog (Jean Henri Fabre, 1823-1915) deed ooit een proefje met deze processierups. Hij liet een groepje over de rand van een bloempot lopen. De beestjes vormden een cirkel zodat er geen sprake meer was van een leider en laatste 'man'. Ze marcheerden voort op de rand van de bloempot met een omtrek van 135 centimeter. De bioloog verwachtte dat op een goed moment wel een van de rupsen door zou krijgen dat ze bij de neus werden genomen; mooi niet dus. De rupsen marcheerden zeven dagen en nachten over de rand van de bloempot, in totaal meer dan 450 meter! Ze volgden hun instinct, hun vaste procedures, hun ervaring uit het verleden, de geijkte gewoonte of hoe je het verder ook wilt noemen. Ze gingen in elk geval blindelings te werk terwijl er niemand de leiding nam. Vanuit menselijk oogpunt gezien vergaten ze methodisch te werken en verwarden ze hard werken met resultaat. Ze bedoelden het goed, maar kwamen nergens.

1.4 Methode en methodiek

Je zult in het werkveld regelmatig mensen tegenkomen die het woord methode gebruiken. Bijvoorbeeld in de trant van: 'Welke methode gebruiken jullie binnen je instelling?' Je zult ook regelmatig mensen tegenkomen die het woord methodiek gebruiken. Bijvoorbeeld in de trant van: 'Welke methodiek gebruiken jullie binnen je instelling?' Dan denk je: ik hoor dezelfde vraag maar ze gebruiken een ander woord. Wat willen ze nu precies van me weten? Nu is het zo dat beide woorden – methode en methodiek – in het alledaagse taalgebruik vaak door elkaar gebruikt worden. Dat is niet goed en zorgt voor verwarring.

Als je de Dikke Van Dale openslaat, lees je bij het woord 'methode' het volgende: 'vaste, weldoordachte manier van handelen om een zeker doel te bereiken'. En bij het woord 'methodiek': 'leer der te volgen methoden'. In feite is een methodiek dus het overzicht over meerdere methoden.

Een voorbeeld. Je wilt bereiken dat je cliënt zelfstandig kan wonen. Je hebt bedacht dat hij daarvoor niet alleen moet leren koken, maar ook moet leren solliciteren, dat hij een dag- en nachtritme moet hebben, dat hij moet kunnen wassen en stofzuigen, het bed verschonen en zijn geldzaken moet kunnen regelen, dat hij weet welke de verschillende ter zake doende instanties zijn en dat hij kan plannen. En ook dat hij wat assertiever moet worden en in een netwerk moet kunnen functioneren. Aandacht hebben voor al die deelaspecten vraagt natuurlijk telkens van je dat je een manier bedenkt om elk van deze doelen te bereiken; je ontwerpt telkens een methode. Jij weet waarom je iets doet; je wilt daarmee een hoger doel bereiken, namelijk je cliënt de vaardigheden leren die nodig zijn om zelfstandig te wonen. Jouw overzicht over de verschillende methoden die je gebruikt om je hogere doel te bereiken (zelfstandig wonen) is de methodiek.

De wijze waarop je inhoud geeft aan je methodisch handelen – de methode die je gebruikt of de methodiek die je volgt – kan verschillen van de wijze van werken van een ander. De inhoud van methodisch werken wordt beïnvloed door wat je kunt, wat je weet en door je inzicht. Kennis, kunde en vaardigheid zijn uiteindelijk ook componenten die jouw visie vormgeven. Je zult begrijpen dat jouw ontwikkeling als professional daarom ook van invloed zal zijn op jouw methodisch werken. Ook de uitgangspunten van waaruit je werkt en je vooronderstellingen zijn elementen die inhoud geven aan jouw manier van methodisch werken. Misschien pak je volgend jaar de zaken heel anders aan omdat je visie inmiddels verder is ontwikkeld. Je handelen en je praktijkervaring geven je veel informatie, en je vermogen tot reflectie geeft je de mogelijkheid die ervaring bij te sturen.

Figuur 1.3 Vijf elementen van methodisch werken